

Tiszta kenyér

Békéscsabán a városszélen gyalogolok. A Dobozi út 20. szám alatt családi ház. Kis kert, öregedő melléképületek. Névtábla a kapun: dr. Bárczy Pál. Benyitok. A verandán toporgok, beljebb kerülök az előszobába, köszöngetek, üresnek tűnik az otthon.

Barna, kényelmes, öreg bútorok, sok könyv, és festmények a falakon. Tárva nyitva minden. Nézem a képeket, a legtöbb amatőr munka. Táj és idill. Rend és tisztaság, nyitottság fogad. Újra kimegyek a kertbe, várom a gazdát, talán a szomszédból megérkezik. Akkor fedezem fel, a kert sarkában módosan kapálgat.

A szobába telepszünk. Dr. Bárczy Pál fiatalosan mozog, bár a haja galambfehér, a szeme kék, fehér bajuszt visel, arca nyílt és nemes. Jó kedélyű. Az asztalon édesöccsének, Bárczy Jánosnak Vádirat című könyve. Provokálom az öreget.

— *Nem vagy irigy, hogy író az öcséd?*

Dr. Bárczy Pál: — Nem. Rettenetesen féltettem szegényt, mert régen megvakult, de nem adta fel, nem akart kiközösített lenni. Idáig már eljutott. Szeretjük egymást, büszkék vagyunk egymásra, főleg én rá. Ő is talán rám.

— *Úri családból származol. Gondolom, gyerekkorodban nem ismerted a szükségét, csak a szépre és csak a jóra emlékezel? Nagyon tévednék?*

Dr. Bárczy Pál: — Régi érdekes, törzsökös magyar családból. Annak idején II. Andrásig visszavezették a családfánkat. Olyan hétszilvafás entellektüel, katonás-kodó hősök, bírók és tisztességes középosztálybeliek. Apai nagyapám pénzügyi igazgató, anyai nagyapám pedig kúriai bíró, olyan ember, aki Lipót-rendet kapott, de nem ment el az audienciára, le se szarta, kérlek, a Habsburgokat, úgy gyűlölte őket. Két fia az első világháborúban négy évig szolgált, ő rettegett az életükért és csak forrt benne a keserűség, hogy egy Habsburg kutyáért fog meghalni valamelyikőjük. Apám mintaszertű tisztviselő, az egész kommünt végigszolgált Kunfi népbiztos mellett. Ő kapcsolhatta le az aranyvonatokat, amikor kivonultak a románok, s az egész kincstári készletet így mentette meg. Ennek ellenére, tisztos szegénységben éltünk. Hiába befolyásos az apám, s rendszeresen nálunk tarokkoztak a miniszterek, ennek ellenére kevés a pénzünk, rossz kis cselédlánnyal vezette anyám a háztartást, bár méltóságos asszonynak titulálták. Megnyílt a szemem a viszonyokra, úgy megnyílt, hogy az nem is igaz. Amikor tönkrementünk, s behívtak katonának, általános testi gyengeség miatt kiselejtezték. Ezt én annyira szégyelltem, hogy megkérvényeztem, hívjanak be ismét egy év múlva, s akkor írásban nyilatkoztam, hogy testi gyengeségem ellenére is katona akarok lenni.

— *Miért ragaszkodtál annyira a mundérhoz?*

Dr. Bárczy Pál: — Bennem, s a családukban a haza iránti kötelességérzet magasfokú. Ne feledd azt sem, akkor már az anyatejjel magunkba szívtuk: csonka Magyarország nem ország, egész Magyarország mennyország, a Trianon csak játék! Komoly erkölcsi, vallási nevelést kaptam a piaristáknál, kezdve az alapoknál, ne ölj, ne lopj! stb., ugyanakkor a társadalom azt szajkózta, gyűlöld a tót, a román, csak a magyar az ember! Ez erkölcsi összeütközéshez vezetett, betegesen érzékenyen reagáltam ezekre, olyan disszonanciát okozott, ami már nem is igaz. Mikor aztán önkéntes katonának bevonultam, még jobban kinyílt a szemem bizonyos dolgokra. Olyan szakadék tátongott közöttünk — a misere plebs, a szegény adófizető nép és mi, urak között, mert nekünk érettségink, s egy karpaszományunk, hogy az már nem is igaz. Külön ember tisztította a csizmámat, külön a lovamat. Mi együtt étkeztünk vagy mulatozhattunk Horthy szárnysegédeivel. Imádtak az

embereim, mert ki jön velem?-módszerrel és irtó nagy fatalizmussal csináltam végig azokat az éveket, dacára annak, hogy házasember voltam. Mindenre vállalkoztam, s a hajam szála se görbült meg. Ez már szinte humorosnak tetszett.

— *Nyugatra nem akartál távozni?*

Dr. Bárczy Pál: — Szent meggyőződéssel maradtam. Már a feljebbvalóimnak is megmondtam; engem inkább most csukjatok le, mert Sopronon túl egy lépést sem teszek! Lehet, hogy nevetségesen hangzik, de az itt élned, halnod kell, bennem valósággá vált. Különösebben nem ideológiai, világnézeti alapon, csupán azon a gondolaton; mi lett volna, ha tatárduláskor Dalmáciába szaladnak az őseim? Vagy később, más megpróbáló időkben, mondjuk Rodostóba távoznak, Rákócziival, Amerikába Kossuthral, ki maradt volna itt magyar? Az én családom mindig tudta a kötelességét. Ezer lehetőségem kínálkozott. Bárczyházi Bárczy István, apám unokatestvére, aki a miniszterelnökségen titkár, s koronatanú a Sztójay-pörben, csak hozzásegített, hogy Nyugatra települjek. Nem fogadtam el. Ez ma is él bennem. Jól beszéltek németül, angolból eredetiben olvasok, láthatod (felvesz az asztalról egy angol nyelvű folyóiratot), de eszembe se jutott, extra Hungaria non est vita, ha van is 'élet, nem az az élet. Kapcsold ki akár a magnót, de még folytatom, ma is érzem, nagy szükség volt arra, hogy mindez megtörténjen velünk. A Szeffkú-féle neo-barokk nacionalizmusnak, amit Bethlen István csinált, aki egy nagy magyar volt, kérlek, ehhez kétség se férhet — már akkor a világon sehol és egész Európában sehol nem lehetett létalapja. A csehek demokratizálódtak, a románok úgyahogy, csak mi tartottuk, csak mi erőltettük azt a merev vonalat. Akkoriban vicc is szólt róla: Magyarországon még forradalmat is csak egy gróf tud csinálni, Károlyi Mihály. Ez lehetetlen állapot, s ami történt, az a világégés, áldozattal kellett hogy járjon, éppen úgy, mint az inkvizíció. Az az időszak egy lázas gyermekbetegség, amelyen át kellett esni.

— *Sokra értékeled a grófokat. Nem ilyen egyértelmű a megítélésük. Vagy ezt csak akkoriban gondoltad így? Az áldozatvállalást meg napjainkban?*

Dr. Bárczy Pál: — Nem. Akkor is így gondoltam, hidd már el, máskülönben kimegyek Kanadába vagy Amerikába!

— *A kitelepítéskor is így vélted?*

Dr. Bárczy Pál: — Akkor egyedül attól tartottam, hogy nem állunk meg Magyarországon, továbbvisznek. Két hónap múlva már beletörődtem, mondtam is mindenkinek; higgyétek el, megérdemeltük a sorsunkat. Nem személy szerint mi, hanem a történelmi osztályunk. Hiszen aki ismerős a történelemben, tudja, hogy ennek a középosztálynak a kilencven százaléka jelentette a történelmi Magyarországot. Tudásban, nemzeti öntudatban, nemzeti érzésből a parasztember nulla. Apámat bevették a határkiegészítő antant-bizottságba, Trianonnál. Mesélte, hogy a sátoraljaújhelyi községek deputációkat küldtek; őket Csehszlovákiához csatolják! Pedig egy szót se tudtak tótul. Akkor miért? A kassai piacra jártak, s az érdekük így kívánta. Így nézett ki a magyarság. Hogy ez a népcsoport megmaradt itt ezer évig, mégiscsak egy nemzeti öntudatnak köszönhető, például Kazinczytól kezdve, a nyelvi megújulástól, amelynek érzelmi, szellemi háttere is kialakult. Hidd el, az ilyen mozgalmakat nem az egyszerű emberek csinálták, akik írni-olvasni sem tudtak! Szeretném, ha ezt le is törölnéd a magnóról.

— *Miért törölném le? A gondolat, a tapasztalat, a vélemény nem bűn, még akkor sem az, ha hamis. Hiszen minket kifejejtettél a nemzeti öntudatból és a történelmi Magyarországból, éppen az érdekeken alapuló gondolkodásunk ürügyén. Mi lettünk volna a nemzetárulók?*

Dr. Bárczy Pál: — Nem. Csak a felelősség, a cselekvés, a lehetőség is leginkább a középosztályra hárult. Sok rendes emberrel találkoztam az életben, olyanokkal, akik a régi fogalmakkal mérve, nem tartoztak a történelmi középosztályba, s nagy szerencsémre, mindig kialakítottam magam körül egy kis csoportot, amelyik az én elgondolásaimmal szinkronizált. A nézeteimet magáévá tette. Ragyogó partnereimmel tudtuk a témát. El se hiszed, 1941-ben SAS-behívót kaptam, s elbúcsúztam a

barátaimtól. A társaságban kijelentettem: vesztett háborúba indulok. Mindjárt rám förmedtek, hogy mondhatok ilyet? Megnéztem előtte a térképet, és ismertem a viszonyokat. Németország a legapolitikusabb ország. A legengedelmesebb és legértelmesebb ember, ám ha minden orosz településre csak öt német jut, akkor otthon ki maradna? Ha egy hülye mázoló felkapaszkodik a létrára és vonulnak utána, az már kész tragédia. Oroszországot legyőzni nem lehet. Éppen olyan, mint ahogy Kínával és Indiával nem tudnak semmit kezdeni, akkora terület, akkora népesség.

— *Miért nem adtad fel? Gondoltál rá? Főleg az utolsó megpróbáltatásokra gondolsz.*

Dr. Bárczy Pál: — Nem is akartam. Bennem olyan hatalmas kötelezettség-érzet volt a családom, a feleségem iránt, ami talán ma ritka. Huszonnégy éves koromban nősültem, s az első gyermekünk három évig élő-halott. Az ő tragédiája véglegesen összekötöztött minket. Három évig tartottuk egymásban a lelket, hitegetve magunkat, hogy majd csak meggyógyul, pedig tudtuk, hogy reménytelen. (Most elérékenyül.) Máig is érzem a lelkiismeret-furdalásom, hogy megöltük a gyereinket. Az orvos megmondta, megműti, de nem valószínű, hogy sikerül. A jövőnk érdekében vállaltuk, szemünk fénye, egyetlen gyerekünk, és a műtét után három óra múlva meghalt. Utána a feleségem négy remek gyereket szült. Az élet mindig folytatódik, át kellett lépnünk ezen a küszöbön. Mi azóta nélkülözhetetlenek vagyunk egymásnak. Ha térdem csúszva kellett volna a háborúból hazajönnöm, akkor is hazajövök. Érted?

— *Igen, értem. A mai értelmiségre ez nem jellemző. Puhább. Hamar feladja a küzdelmet, feladósak a fiatalok.*

Dr. Bárczy Pál: — A fiatalokat elvekkkel és doktrínákkal nem szabad nevelni, csak példaadással. Apám naponta tizenhat órát dolgozott. Amikor hazavittem az első intót, akkor csak annyit mondott, miközben aláírta: az élet olyan harc, amelyben a muníció a tudás. Ezt te magad szerzed meg magadnak. Hát úgy vállalj felelősséget magadért! Ezt érzem azóta is, s emelt fővel megmaradtam az én sorsfordulóimban. Latinból is azt tanították, súly alatt nő a pálma. Ezt a súlyt az én gyerekeim megkapták a társadalomtól. Mikor Dombrádon éltünk, három kilométerről hordták a jó ivóvizet. Vagy mikor Kótpusztán, úttalan utakon tört a legkisebb fiam csapást a tanyai iskolába. És mind elismert, diplomás ember. Nahát, a fiaim (elérékenyül, köhéccsel és elfullad) talpig emberek. Kitűnően érettségizett mind a három. Persze, nem vették fel őket előbb a gimnáziumba, annak is hosszú a sora.

— *Nagyokat ugrunk. Térjünk vissza Dombrádra, a megpróbáltatások idejére, amikor hatan laktatok egy szobában. Hogyan telepítették ki benneteket Budapestről?*

Dr. Bárczy Pál: — A barátaim próbáltak segíteni, elvitték megőrzésre a különböző tárgyaimat, némelyik sokat is segített, mert nem adta vissza, amit magához vett. Ötvenkilős csomagot cipelhettünk személyenként, a legszükségesebbet válogattuk össze, ágyneműt, varrógépet, és este tízkor vártuk a teherautót. A kis cseléd-lányunknak mondtam, hogy ami itt maradt, azt vegye magához és menjen férjhez. Használja. Én biztonságban éreztem magamat, semmi bűnöm, semmi szegyenkeznivalóm, előtte tárgyaltam Vas Zoltánnal, Gerő Ernővel, csak ismernek. Azt hittem, az egész személyi bosszú, és a lakásért történik az egész. Valami káderek kapták meg aztán, visszahallottam, hogy kilónként öt forintért lehetett rakodni, kép, szőnyeg, nem számított, ki, mit akart megszerezni. Évek múlva, amikor Kótpusztán éltem, elég nagy nyomorban, egyik ügyvéd barátom írt, hogy a fővárosban az elkobzott javak osztályán 2749 forintot a nevemre félretettek, adjak be kérvényt. Ez a formális elszámolás maradt a kiárusításról.

— *Hogyan vitték el titeket?*

Dr. Bárczy Pál: — Estére vártuk a rendőröket, de csak hajnalban érkeztek. Már a parkettán feküdtünk. A hórukkos emberek felrakodták a batyukat. Az egész utcából sok családot költöztettek, az angyalföldi rakodóra irányítottak, ott a hol-

minkat tehervagonokba dobálták, mi meg beszálltunk a személykocsikba. Kérlek szépen, megmondom őszintén, nem hittem, hogy Dombrád végleges stáció, úgy gondoltam, oda már közelebb esik Szibéria, utaztatnak tovább. A személyvonatban, mellettünk Barna ügyvéd családja kapott helyet, s kiderült, hogy egy kulákhöz vagyunk beutalva, a Vasút utcába.

A feleségem áldott állapotban utazott. A vonatban csak ülni lehetett, kimenni nem, s az ablakhoz állni sem. Engem már este telefonon értesítettek, hogy a szerelvényen Valkó Károly százados és felesége majd megjártsszák, hogy vöröskeresztesek, s végigjárják a vonatot. Úgy is történt, ez önálló akciójuk sikerült, bár gyógyszerük semmi, csak aszpirin. Viszont jólesett. Őket is Dombrádra számúzték.

Hajnalban Nyíregyházán átrakodtak a keskenyvágányúra, ott már nekünk is tehervagonok jutottak. Dombrádon, az állomáson sorban álltunk, ott történt meg a számbavétel, kiabáltak a neveket, ki hol lakik, az elénk kirendelt kulákság várt és dolgozott, a batyukat, holmikát rakodta. A feleségem rosszul lett, és a váróterembe kísérhettem. (Megint elérzékenyül, látom, hogy könnyes a szeme.) Kapott egy injekciót, ugyanis a falubeli orvos, dr. Orsós János már tudta, hogy jövünk, neki Pestről megtelefonálta egy jó barátom, akivel a piaristáknál együtt jártam, Kratochvill Ede, s akinek a lányát később a fiam vette el.

— *A kirakodás miatt emlékezetes még a számodra?*

Dr. Bárczy Pál: — Kiabálnak a rendőrök... Károlyi József! Senki nem jelentkezik. Újabb kiabálás: Károlyi József! Megint nincs jelentkező. Hol az a Károlyi József? Miért nem jelentkezik, ha a nevét hallja? Mert Károlyi József bárki lehet, én kérem gróf Károlyi József vagyok — szólalt meg egy öregúr.

— Rokona gróf Károlyi Mihálynak? — Kitagadtuk. — Kérlek szépen — mosolyog most dr. Bárczy Pál —, az öregúr előző napon saját sofőrjével és saját gépkocsiján leküldte az ágyát Dombrádra. Elnézett már minden fölött, 75 éves lehetett.

— *Találkoztál ismerősökkel?*

Dr. Bárczy Pál: — Három családot helyeztek el a gazdámhoz. Az egyik a Franszoáék, bizonyára hallottál róluk, budafoki pezsgőgyárosok. A Pali fiuk akkor éppen rács mögött ült valami izgatásért, és később érkezett utánunk. Ez a család négy tagból állt, a Fáni néni vezényletével, ők egy háromszor két méteres szobán osztozkodtak.

Jó magyar ember, Harsányi Zsigmond kiabálta nevünket az állomáson, s lovas kocsin hordott be a községbe. Doktor úr, egy hajóba kerültünk, sóhajtozott. Ő is olyan kulákká tett kulák, húsz holdon gazdálkodott és akkorra annyira elszegényedett, hogy amikor Pestről csomagban két kenyeret kaptam, egy felet nekiadtam. Alacsony, nagy bajszú, csizmás, református, jó beszédű ember volt. Előtte nap a három szobát kitakarították és azon osztozkodtunk. Említettem már, hogy a Barna ügyvéd felesége, menyé, kisunokája is odakerült, a fiuk katonáskodott, később jött utánuk.

— *Miből éltél, Pali bácsi? Miből tápláltad a családot?*

Dr. Bárczy Pál: — Akkor kaptam a csökkentett, háromszáz forintos nyugdíjamat, míg a következő évben azt is leállították, mert még nem töltöttem be a hatvan évét. Azonnal aratást vállaltam Zsiga bácsinál, csupa vér volt a kezem, hanytam a kévét, az asztagot, s ezért csak naturáliát kaptam. Kérlek szépen, egy állandó cselédjétől, aki a falu szélén élt, s aki világeletemben nála dolgozott, és Harsányi úrnak szólította a gazdát, hát én többnyire attól kaptam a kosztot. Ő létezett akkor. Ha krumplit szedtünk, akkor ennivalót adott és egy vödör krumplit. És képzeld, kérlek szépen, amikor negyven kiló krumplit összegyűlt, kiabált a rendőr, hogy azt elviszi. Azért se! De elviszi, mert én így mentem a kulákot, ha nem szolgáltatom be, elvitet a Hortobágyra. Akkor se! Legközelebb hiába jött, be se mentem az őrre. Miért nem jelentkezik maga az őrson? Azt mondta a bajtársa, ne is lászon engem! Így éltünk, engem kézről kézre adtak az egyéni gazdák, vagy a kulákok, mint részes számológukat a cséplőgépnél. Részben megbíztak bennem, részben pedig így segítettek rajtam.

— *Egyéni gazdáknak csépeltek?*

Dr. Bárczy Pál: — Igen. Őket képviseltem mindig. Minden talpalatnyi földet kihasználtak, én is csináltam minden paraszti munkát, babot csépeltem, télen következett a dohányosítás, a tukarcsolás, így telt el rajtam a nyár és a tél. Más munka nem került.

— *Kenyeret kaptatok, vehettek?*

Dr. Bárczy Pál: — Kenyeret? Megbecsültük a tiszta kenyeret. Annyi jegyünk volt, de kenyér, az nem. Már hajnali kettőkor sorba álltunk, egymást tapostuk, téptük, betörtük az ablakot, és délelőtt tízkor hazakullogtam, hogy nincs egy falat kenyér se. Érted te ezt? Ott a beteg feleségem, a három gyerek, majd négy gyerek, ugrálnak, sírnak előtted, és nincs mit enniük. A falusi gazdák önellátásra rendezkedtek be, már ahogyan ezt akkor megtehették. Hemzsegett a sok pesti, ez a mi-félénk, s csak két helyen történt az osztás. Szerencsére, mihelyt lehetett, a megyei építőipari vállalathoz kerültem, és dolgoztunk Vámosmikolán, Vásárosnaményben, áruházat építettünk, mikor mit, és ott jegyre vásárolhattam kenyeret és szombatonként vihettem haza. Ha száraz, ha egyhetes kenyér is, de megmentett az éhenhalástól. Ahogy megérkeztem, szinte széttéptek a gyerekek. Rendőrségi engedéllyel járhattam haza az építkezésről. (Megint elcsuklik a hangja. S ilyenkor nehezebben szedi a levegőt, ideges is kicsit. A felesége ebédet készít, később telepedik mellénk.)

— *Hogyan szült a feleséged és hol? A kulákházban?*

Dr. Bárczy Pál: — Minden gyerekét betegen hordta ki. Vesegyulladással. Ágyban feküdt. De ott nem lehetett feküdni, s hiába kértem engedélyt a rendőrségen, hogy a kórházba szállíthassam. Nem engedték. Akkor a postára oldalogtam és egy rendes postás kisasszony megengedte, hogy telefonáljak, én, kérlek szépen, úgy beszéltem a mentőknek, mint a falusi rendőr, és kértem, hogy jöjjenek egy beteg asszonyért, itt és itt várom őket. Úgy is történt. (Elnémul kis ideig, könnyes a szeme. Fáj nekem, hogy megbolygatom a múltat és szégyellem is magam, mert irtózatossá válok és olyan hihetetlen nagy hittel közlekedtem akkoriban a világban. Elbódított a borospohár, s mindezek ellenére boldog voltam. Pedig a szülőfalumtól pár kilométerre üzemeltek már a kitelepítő táborok...)

— Így vitték a feleségemet kórházba, tisztességgel ellátták, megszületett legkisebb fiam, s egy hét múlva, amikor megkaptam az üzenetet, hogy már mehetek értük, a rendőrségen jelentkeztem. És akkor nem vacakoltak semmit, hogy került oda, egyből engedélyezték a hazatérésüket. Tömött autóbuszon döcögünk. Nagy kupira hasonlított az ország, ha bátrabb az ember, akkor többet mer és többet csinál, de hát apró gyerekekkel? Az egyik szomszédom is butaságot követett el, és családjával együtt azonnal Ebesre telepítették. Itt mégis faluközösségben élünk, nem juhodályban, hanem szobában.

— *Iskolába jártak a gyerekeid?*

Dr. Bárczy Pál: — Igen.

— *Megismerkedtél a nyomorral. Ruházkodni se tudtatok, élni sem. Ünnepre emlékszel egyáltalán?*

Dr. Bárczy Pál: — Karácsonyra öt fenyőfa érkezett Pestről a rokonoktól, ismerősöktől, és annyi mákos bejgli, hogy még februárra is tartalékoltunk.

— *A csomagokat nem ellenőrizték a rendőrök?*

Dr. Bárczy Pál: — Nem. Tíznaponként razziáztak, éjjelenként bevilágítottak, hogy megvagyunk-e még? Bolondok lettünk volna elmenni.

— *Milyen névre kereszteltétek a kicsit?*

Dr. Bárczy Pál: — Ági a legidősebb, akkor tizenegy éves, Palkó tízéves, Zsolt kilencéves és Gergely kéthónapos. Közszevárással döntöttünk a nevről, a nagyobbak éppen az Egri csillagokat olvasták, s a könyv hatására kereszteltük meg. Én keveset tartózkodtam közöttük, mert mihelyt lehetett, az építőiparban helyezkedtem el. Egyik brigádtársam, Tóth Csanád tizenöt éves, akinek az apja a Nemzeti Újság főszerkesztője volt, s a SZU-ban halt meg. Különböző munkán együtt dolgoztunk, lelkes, becsületes embert neveltem belőle. Őt az anyjával és két nővérével telepí-

tették ki. Amikor megengedték, illetve megszüntették ezt a kényszerhelyzetet, ő Pannonhalmán végezte a gimnáziumot, s az ötvenhatos események idején Amerikába távozott. Onnan tudom, hogy él, mert Boldizsár Iván (aki szintén a piaristákhoz járt), az Élet és Irodalomban megírta, hogy amikor a koronát visszahozták Magyarországra, az amerikai küldöttség tagjaként ez a Tóth Csanád hazalátogatott, és Boldizsár Ivánt felkereste. Szóval, annak idején én hátul fogtam a 120 kilós malterosládát, ő meg elől.

— *Miben szenvedtetek legnagyobb szükségét?*

Dr. Bárczy Pál: — Az élelemben. Nem is annyira a pénz számított, hanem a beszerzési lehetőség. Nem mindig sikerült hét végén a két kenyeret hazavinnem. Télen meg az építőiparban szünetelt a munka, képzeld csak a helyzetünket. Akkor zsákokkal bukdácsolunk a határba, érdeklődünk, hogy hol találtak krumplit, a hantokat szétrúgtuk, a havat lekapartuk és úgy szedegettünk össze néhányat. Találni kellett! A jó termőföldeken hajnaltól estig 5—10 kiló krumplit is zsákmányolhattunk a sáros talajon, amit csak ki tudunk kaparni, kiszedtünk a földből, még a gyűszűnyi gumót is. Az életet jelentette. Akadtak közöttünk, főleg a fiatalab-
bak, akik gyógynövénygyűjtéssel foglalkoztak. Csapatostól vonultak és még énekeltek is.

— *Ki szervezte a gyógynövénygyűjtést?*

Dr. Bárczy Pál: — Dr. Zeer botanikus, tanár ember, már idősebb, és három nővérével viselte el a kiközösítőt. Kérem csinálni növénygyűjtést — mondogatta mindenkinek, levelezett a földművesszövetkezettel és a feketegyökértől kezdve, összeszedték a gyógynövényeket a határban. Kaptak érte pénzt, de ezt a munkát még a cigányok se vállalták.

— *Rendesen fizettek érte?*

Dr. Bárczy Pálné: — Nem tudjuk mi azt.

— *A falu befogadott titeket?*

Dr. Bárczy Pálné: — Rendes emberek éltek ott, csupa kulák, drága ember. Én négy gyerekkel nem járhattam sehová, de minket is segítettek, kenyeret adtak, az uramért meg egyenesen rajongtak.

— *Milyen csasztuskákat énekeltetek?*

Dr. Bárczy Pál: — „Gyógyfűgyűjtés, jaj de fontos
Gyógyfűgyűjtés, jaj de jó,
Gyerünk ki hát a Tiszához,
Mind a nyolcan, halihó...”

— *Nem zaklattak benneteket?*

Dr. Bárczy Pál: — Kétszer kerültünk szekatúrába. A békekölcsönjegyzés idején becitáltak minket a községházára. Ott rendőr posztolt a kijáratnál, gondolkodni kellett, míg le nem jegyezte mindenki a békekölcsönt. A nagyteremben ücsörögtünk a földön és óránként egyenként behívtak az irodába. Na, jegyez már? Nem? Menjen vissza akkor és törje a fejét! Reggel hattól este tízig ezt játszottuk, és másnap újra. Nekem 300 forintot írtak elő, képzeld csak, kérlek, hatan éhezünk, kenyérkereset olyan, amilyen, de hat szájra egyedül kerestem, bár akkor még kaptam a háromszáz forint nyugdíjat.

Dr. Bárczy Pálné: — A rendesebb emberek sokat segítettek.

— *Találkoztál azóta velük?*

Dr. Bárczy Pál: — Nem. Nem jártam arra. Palkó fiam, aki Miskolcon docens, autóval meglátogatta a Harsányi családot. Annus néni még él, Zsiga bácsi már meghalt, a fiuk a téészen dolgozik.

— *Mivel tüzeltetek?*

Dr. Bárczy Pál: — Fával. A Tisza-parton a gazdák fákat vágtak ki, hatalmas tuskókat, s mentünk segíteni, természetben honorálták. Eljártunk rózsézni is, kérlek szépen, kukoricaszárát, napraforgószárát szedni. A szomszédnak segítettem fát, s léceket vágni, ezekből kaptam, és mindjárt csináltam egy kalitkát, ágybetétet raktam rá, s ezt neveztük emeletes ágynak. Gergely meg kosárban aludt.

— *Hogyan ruházkodtatok?*

Dr. Bárczy Pálné: — Én varrtam. A nagyapa halála után maradt ruhanemű, azokat alakíttattam át. Szerencsére a varrógépet levittük Dombrádra. Nem élhettem úgy a többiek között, mint Tóth mama meg a két lánya, ők voltak a központ, mindig otthon ültem.

— *Nem emeltek ki közületek senkit?*

Dr. Bárczy Pál: — Egy tisztársamat hamarabb kitelepítettek a Hortobágyra. Aztán rövid idő múlva megjelent a pesti lakásomon. Elmondta, hogy ő nem ismer engem, de még inkább, én ne ismerjem őt soha többé, nem is találkoztunk. A feleségével együtt elvállalta, hogy embereket figyel, meg ami ehhez hasonló. Nyilván őt is figyelték.

A szívemmel vacakoltam, már a hatvanas évek jó közepén, amikor üdülni beutaltak. Az asztalnál beszélgettünk, iszogattunk, két fiatalember is bekapcsolódott a kedélyes diskurzusba. Megkérdeztem tőlük, honnan vannak? Megneveztek egy gyárat. Pár nap múlva szóltak, hogy Pali bácsi, tessék csak kijönni. Amikor magunkra maradtunk, felvilágosítottak, hogy belüleges főhadnagyk, s minden turnusba beépülnek. Egyikőjük beleszeretett egy lányba, az esküvőjükre is meghívtak. Jókat beszélgettünk, kirándultunk, a nevüket nem árulom el. Azóta már sokra vitték, nekem is nagy elégtétel; ez én vagyok, aki előtt ennyire kitárulkoznak, hogy félni se kell. A szobájukban megmutatták a magnóberendezést. Az előző szilveszterkor a színészek között vettek fel anyagot, malacságokat sutyorogtak, trágár nótákat énekeltek. (Most heherész.) Embernek láttak engem, látod, kérlek szépen, ezért is megérte ilyennek maradni.

— *Soha nem jutott eszedbe, hogy szembefordulj?*

Dr. Bárczy Pál: — Soha. Bizonyosra vettem, hogy az idő majd korigálja ezt. Írni, olvasni alig tudó emberek nem vezethetnek egy országot, egy népességet sokáig. Ne haragudj, kérlek, ez így igaz, meg kellett várni, hogy felnőjön egy újabb generáció!

— *Mikor változott a sorsotok?*

Dr. Bárczy Pál: — Éppen a bal bokámat kificamítottam az építkezésen, táp-épenzes állományba szorultam, 1953-ban. Szeptemberben szabadították fel a falut, összekapartuk a pénzt és Pestre utaztam. Előtte Kisvárdán kúpolót építettünk, 50 kilós cementes zsákokat hordtam naponta, akkor kaptuk a hírt, hogy Sztálin meghalt. Rögtön tudtuk, most már valami elkezdődik, de Pestre nem költözhattünk vissza. Én, kérlek, az egyik ismerősöm javaslatára kerestem meg a rizs- és gyapot-termeltető vállalat központjában Bognár elvtársat. Őt Sarkadon, a Magyar Föld Részvénytársaság főintézőjeként, Bleinernek hívták. Úgy küldtek hozzá, hogy értem is, amit csinálók, rendes és segítőkész vagyok. Tíz perc várakozás után behívatott. Azzal kezdte; na, látok egy ilyen csodát is. Maga Bárczyházi Bárczy Pál?

— Én.

— Kitelepített?

— Igen.

— Ügyvéd?

— Az, de hites könyvelő is.

— Mit akar?

— Elhelyezkedni, ahol lakáshoz is hozzájutok.

— Milyen beosztásban? Vezető állásban?

— Nem. Ellenkezőleg, csendben akarok élni, vezettem én már eleget.

— Akkor a délutáni vonattal leutazik Vésztőre, az ottani állami gazdaság főkönyvelője, érti?

— Nem vagyok káder, különben sincs egy büdös vasam se... Kérlek szépen, előleget adatott és én délután már utaztam. Dolgoztam. Panaszt nem hallottam a munkámra, sőt kitüntettek, kiváló dolgozó lettem.

(Előhoz egy barna papírzacskót. Szedegeti belőle a dokumentumokat. Megsárgult iratok, a megpróbáló idő bizonyosságai. Kezébe kerül a latin nyelvű diploma,

ahogy kiteríti, alig fér az asztalra, olyan hatalmas. Piros dobozt is látok, fölnyitom, az a kitüntetés.)

— *Azelőtt jártál arra?*

Dr. Bárczy Pál: — Nem. Este tíz óra tájon érkeztem Vésztőre, s az állomáson botorkáltam, mire megtudtam, hogy az állami gazdaságot Kőtpusztán, egy szárnyvonalon érhetem el. Beugrottam a tehervonatba, ott éppen lassított kicsikét, és leléptem. Semmit se láttam a vaksötétben, elindultam arra, amerre a kutyák ugattak. Egyszer csak kis zömök alak ugrik elélem; — hát maga mit keres itt? — kiáltással.

— Az állami gazdaságot. Jó helyen járok?

— Jó.

— Maga az éjjeliőr?

— Nem. Én vagyok az igazgató.

— Ahogy jobban körülnéztem, egy parasztházat láttam. A petróleumlámpa fényénél aztán szemügyre vehettem, két szobából, konyhából állt, egyik szoba az igazgatóé, a másikat pedig az adminisztráció foglalta el.

— Van valami problémája? — kérdezte az igazgató.

— Ma nem ettem.

— A konyhában szalonna, zöldpaprika, gyertya is, hogy lássunk. Hogy került ide?

— Főkönyvelőnek küldtek.

— Igen, mert az itteni, az csirkefogó, gazember, de majd én ellátom a baját.

— *Ilyen haragosnak mutatkozott az igazgató?*

Dr. Bárczy Pál: — Elég viharos múltú, gyomai kubikos családból származott. Rendőrparancsnokoskodott, de meggyűlt a baja, mert a hivatalos feketézőket is lefogta, így gyorsan kirúgták. Mikor közöltem, hogy engem bizony kitelepítettek, mint fasiszta ügyvédet, akkor megjegyezte, hogy na, talán kijövünk egymással valahogy. Nemcsak a tudatlanságával küszködött, hanem a beképzeltségével is. Ezért aztán okosan tálaltam a dolgokat, mindig úgy javasoltam valamit; jól eltaláltad, kérlek szépen a múltkor, amit a kocsiban mondtál, érdemes megcsinálni. Micsoda eszed van! Erre ő rábólintott vagy eldörmögte: jó az öreg a háznál. Hangsúlyoznom sem kell kérlek, hogy engem végig osztályidegenként kezelt, aki csak árthat a hatalomnak. Ennek ellenére egészen jól megértettük egymást. A főagronómus dévaványai kuláckiú, remekül gazdálkodott. Így aztán eredményeket is tudtunk felmutatni. Akkor még igen szegény volt a gazdaság, az én irodám egy államosított redőnyös szekrényből állt, azt irattárnak, meg mindennek használtam, mögötte lóca és a vaságó, amin aludtam. Egy konyhaasztal előttem, azon könyveltem.

Akkoriban épült meg a száz férőhelyes növendékmarha-istálló betonból, s palatetővel. Kezdődött a tagosítás, márpedig a téészé ezentúl az a terület, s az istálló. Jó. Átadtuk. Ám nem kellett nekik, csak a föld, az ól miénk maradt, de be se tudtunk oda járni három évig, egyetlenegy fia jószágot be nem kötöttünk. Amit lehetett, azt szétlopkodtak belőle. A rendőrség zaklatott, feljelentések érték egymást, hogy szabaduljunk a hercehurcától, átadtuk a gépállomásnak, könyvleírással. Annak az igazgatója aztán hirtelen szétverette a vadonatúj épületet, a gerendákat, a palákat elszállíttatta és saját lakásának építéséhez felhasználta.

— *Ebben megelőzte a korát.*

Dr. Bárczy Pál: — Az ország zsebe lyukas, ugyanakkor a sok érték meg pusztult, elherdálódott. Ezért jutottunk a tönk szélére. Beruházásról szó se lehetett, képzeld el, kérlek, a minisztérium küldött a beruházási keret terhére egy csomó krotáliát, amit a birkák fülébe raktunk. Akkor intézte el az igazgatóm, hogy Vésztőn kapjunk lakást. Édesanyám Jászkarajenőről éppen szabadult, őt is odavettük magunkhoz.

— *Őt milyen indokkal telepítették ki?*

Dr. Bárczy Pál: — Mint bárónő.

— *Bárónő?*

Dr. Bárczy Pál: — Ugyan (nevet most dr. Bárczy). Ő más utcában lakott, azért

nem velünk együtt, hanem a nővéremmel számúzték. Heten laktunk együtt. Pesten összeszedtem a megmaradt bútorainkat. A cselédlányunk, Irénke, akinek a férje ávós volt, sokat megőrzött bútorainkból, ezt a garnitúrát pedig ügyvédi munkaközösség használta (mutat körül).

Dr. Bárczy Pálné: — A mi társaságunkból senkit nem telepítettek ki, senkit.
— *Az ügyvédi asztaltársaságra gondol?*

Dr. Bárczy Pálné: — Egyedül minket. Mi lehetett az oka? Nem is tudom.

Dr. Bárczy Pál: — A lakás: Sok olyan ügyfelemet kitelepítettek, akik öröklakással rendelkeztek. Az öröklakás több százezret ért, de lakóval csak néhány ezret. Óriási hűzás volt az, kérlek szépen, ugyanúgy, mint az államosítás. Különben ki az isten vesz a nyakába nyugót, hogy tataroztasson, adót fizessen, ha lakóval kínálják? Ha meg államosítják, milliárdokat fizetne rá az állam.

— *A szemetekben nem politikai, hanem tulajdonjogi színezetet kapott a kitelepítés?*

Dr. Bárczy Pál: — Feltétlenül. Amikor Kisvárdán dolgoztam, a katonai kiegészítő parancsnoksághoz fordultam, hogy lehetetlennek tartom, polgári egyénként megbízhatóan vagyok, de mint katonatiszt, nem? Hiszen főhadnagyként szerepelek. Letettem a katonakönyvem, vizsgálják már meg az ügyemet. Rövidesen visszaadták, minden rendben. Érted te ezt, kérlek? Tartalékos főhadnagynak jó, de honpolgárnak nem?

Dr. Bárczy Pálné: — Az ötvenhatos események után megbízhatatlan lettél.

Dr. Bárczy Pál: — Az is humoros eset. Szeghalmon a katonai kiegészítő parancsnokságra hívtak, alaposan legorombítottak, hogyan merem én a rangfokozatot viselni? Lefokoztak.

— *Miért? Azokban az években, vagy az ellenforradalomban részt vettél valamiben?*

Dr. Bárczy Pál: — Ugyan. Ezen a csendes vidéken minden negyedévben megtörtént egy és más, elvittek valakit fegyverrejtegetésért, felszóltak a padlásra; megtaláltad-e már a pisztolyt-módszerrel. Ilyenekbe nem rángathattak!

Tisztességesen és szépen levezettük az ötvenhatos indulatokat is, sőt munkabért fizettem. Az csodának számított, évekig csámcsogtak rajta később. Egy üzletceske működött Kótpusztán, én fizettem a munkásokat, ők vásároltak, s az üzlettől visszakaptam a pénzt és újra megindult a körforgalom. Mindent megvetek, petróleumot, cipőfűzőt és bilit, mert menekültek a pénztől. Itt se posta, se vonat, egymásnak adták a bolt kilincset. Remekül megoldottam. Amikor már jobban lehetett mozogni, Szeghalmon találkoztam ávósokkal, gratuláltak, hogy atrocitások nélkül elmúltak nálunk az események. Korán örültünk. A végén mégis történt galiba. Egyszer csak szól az igazgató, hogy délután ne menjek az irodába. Hogyan, mikor annyi a munkám? Nagyon kérlek, hallgass rám, hangsúlyozta. Jó. Akkor délután két embert alaposan összeverték az igazgatói irodában.

— *Miért? Minden alap nélkül?*

Dr. Bárczy Pál: — Zsidóztak és bujtogattak. Egyikük az üzemi konyhán böllerkedett, s üzent valami kedveset és meghatót az igazgátónak. A másik, egy hülye tehenész, hőzöngött és hőbörgött napokig, hogy ő bizony viszi a gondozására bízott teheneket. Százból tízet? Ne marhaskodjon, még ha egyhez ragaszkodik, de tízet akart! Az ilyen tényleg nem normális. Ők ketten kihúzták a lutrit.

— *Veled mi történt?*

Dr. Bárczy Pál: — A legutolsó összecsatolás után közigazgatási igazgatóhelyettesnek akartak (Halaspusztán laktunk szolgálati lakásban), de nem vállaltam, hiszen már csak egy év hiányzott a nyugdíjig, műszaki tanácsadó lettem. Mindig tökéletes nyilvántartást vezettem, bármikor naprakészen, a termeléshez igazodva, viszont nyolc évig szabadságra se mentem. Egyik alkalommal Hajdúszoboszlóra beutaltak, de négy nap múlva kerestek és visszahívtak, mert hiányoztam a gazdaságnak. Ezt végig éreztem. Nagy kedvvel, még nagyobb passzióval csináltam, de idegileg tönkrementem, s a szívemet is megviselte. A legnagyobb haszna ennek, kérlek, hogy hoz-

zám senki nem nyúlt, rendőrség se, hagytak dolgozni. Néhány barát is biztatott, mint Ivanics Jenő. Azt hiszem, elismertek, mert a főigazgatóság revizoraként, más állami gazdaságokban is ellenőriztem. Aztán Dombegyházán csődbe jutott a gazdálkodás és a vezetés. Az igazgató, mondjuk X. Y. elvtárs, még a sógorával is összeveszett, a főagronómuossal. Több piszkos dolgot összehoztak, már fegyelmit is osztogattak, de a kóosz megmaradt. Ezt kellett rendbe hoznom.

Amikor adakerültünk, rögtön láttam, hogy az tiszta Tobruk. Főkönyvelő már fél év óta nincs, ott hagyott csapat-papót, a vezetés nulla. A bányavidékekről autóbusszokkal hordták kapálni a munkásokat. Igen ám, de a sok gép ott maradt kihasználatlanul. Csányból dinnyéseket szerződtek, két hónap alatt százezer forintot tettek zsebre, a másik vonalon meg garmadával szárították túl a kukoricát. Először személyzeti vonalon csináltunk rendet. X. Y. elvtárs korábban már megkapta a fegyelmijét, jogerős állásvesztéssel, de nem ment el.

— *Ez a Nyéki-kastélyban történt?*

Dr. Bárczy Pál: — Igen. Az emeleten az igazgató szolgálati lakása, mellette több szoba, a leányszálló is. Kérlek szépen, ez az X. Y. a szekrényében nylonzacskókban őrizte a bugyik tömkelegét. Előtte nem állhatott meg nő, keresztülment rajta. Ezeknek a relikviái maradtak ott. A legutóbbi botránya segített nekem. Egy erős, félcigány nőre éjszaka rátört, aki az úgynevezett X. Y. elvtársat nekilökte a kályhának, az összedőlt, az ajtó kitört, szóval állt a hetedhét határra szóló balhé. S akkor már ugye, csak leváltott igazgató. Valahogy hatottam rá. Azt javasoltam: ide hallgass, ha huszonnégy órán belül nem tűnsz el, rendőrökkel dobatlak ki! Nem ártok neked, de azonnal eredj! Már tudom, hogy hány autó silót vitettél haza, önetetőket satóbbi, minden megbocsátva, elfeledve, de tűnj el!

Pontosan 16 milliós veszteséget kellett leírni, pedig a földek jók, mindig nyereségesek. Milliós értékek mentek tönkre. Egyenesbe hoztuk a gazdaságot, aztán öszszecsapták Mezőhegyessel. Mikor a hatvanadik évet betöltöttem, nyugdíjazásomat kértem, hogy hagyjanak békében meghalni. És tisztességes gesztussal, ezt a lakást, itt Békéscsabán, azután kaptam meg.

— *Hosszú távon a becsület, a helytállás kifizetődik?*

Dr. Bárczy Pál: — Láthatod a példámon. Egyedül csak az fizetődik ki, ám idő kell hozzá, kivárni, legalább 60—70 év. Az én vagyonom ez, más semmi. Ami történt, az többé-kevésbé törvényszerű, igaz, sok mindent elkerülhettünk volna, de a nagy számok törvénye, a bosszúban, a megtorlásban is érvényesül. Ha az új világ semmit se hozott, csak azt, hogy nincs munkanélküliség, akkor is megérte. Aggódom, lötyögős a gazdasági bázis, francia kártyával ultizunk. Érted, kérlek? Kapitalista fogalmakkal játszunk, de szerintem ahhoz másféle kártya illik. Azt gyártjuk, amiben a pénz, a haszon? Holott úgy osztották le itt a lapokat, hogy azt is gyártjuk, ami szükséges! Ma már a kályhacsőért is külföldre szaladunk. Itt látom a bajt, valutaimádatban élünk, és ez többé-kevésbé a gyarmati sors felé sodor. Ne szórja a homokot senki, ha Dél-Amerikából vesszük a bőrt, Németországból a gépeket, s itt gyártjuk a cipőket, hogy ez világraszóló üzlet? Ugyan. Legfeljebb, mert bagót löknek a munkásnak, csak azért. Hatékony termelést, leszorított, alacsony munkabérral nem teremthetnek. Ezért nincs részben munkanélküliség. Ezt vedd úgy kérlek, mint öregember morgását.

— *Hogy bírta a férje mellett?*

Dr. Bárczy Pálné: — Minden jó, ahogy ő csinálta. Négy gyereket neveltem fel. Borzasztó fájdalommal viseltem a gyerekek vergődését, az iskolába kerülését. Lenyomták őket, nem engedték tanulni, annál nagyobb fájdalmat nem éltem át. Megyei tanulmányi versenyeket nyertek, hiába, az iskola nem engedte tovább őket. Palkó felment a Kismotor- és Gépgyárba, dolgozott, onnan került iskolába, s mostanra Miskolcon a műszaki egyetem docense. Angliában, Svédországban, Finnországban tart előadásokat. Zsolti gépészmérnök, a Chinoin gyáregységében főmérnök.

— *Agnes sorsa hogy alakult? Ő a legidősebb.*

Dr. Bárczy Pálné: — Ő vesztett. Leérettségizett, s háromévi kényszerkihagyás

után, gyümölcsstermesztő főiskolát végzett. Többször munkahelyet cserélt. Szerencsétlen házasságot kötött, gyerekei születtek, most Csabán laknak. Férjével együtt segédmunkás.

— És Gergely?

Dr. Bárczy Pál: — Kohómérnöki karon végzett, jól kifutotta magát, Székesfehérváron a KÖFÉM igazgatási titkára, lakást kapott, sima az útja. A lányomnak a fellépése is gyenge, nem olyan menő, mint a többiek. A fiúk, ha ütötték őket, visszavágtak. Ágnes magába fordult, befelé nyelte a sértéseket, mindent másról várt, nem barátkozott, nem kötött ismeretségeket. Neki tálcán kellene a jó, de mi most nem hozhattuk.

Nagy öröm, hogy ebben a házban állandóan hét fekvőhely üzemelhet, kérlek. Szépen megvagyunk. Karácsonykor az összes unokám, gyerekeim megkeres. Családközpontú életet szeretek. Nem adok semmit nekik, amit látsz, az a vagyonom. A fizetésem se rúgott sohasem a csillagokig.

— *Boldog vagy? A ti fajtátok lehetett itt boldog?*

Dr. Bárczy Pál: — A piaristáktól valláserkölcsei indíttatást kaptam, a családomtól pedig példamutatást, így az élettől nem vártam csodákat, a munka nélkül kapott dolgokat nem tudom becslőlni. Jobban örülök annak, amit magam kiharcolok, megcsinálók, mintha az ölembe hullana. Kinek-kinek a belső kisbírója, a lelkiismerete dönti el, mit bír el, az adja meg a boldogságot, a teljes harmóniát. Boldog vagyok. Megmondhatom őszintén kérlek, boldog vagyok, bár beteges, és a szívem, tudom rossz, hypertónia, miegyebek, ha úgy akarod, engem lehet sajnálni, de ne sajnáljanak, mert kiegyensúlyozott maradtam, a fronton is és a kitelepítések idején is.

— *Vallásos vagy?*

Dr. Bárczy Pál: — Nem. Hiba, hogy a piaristáknál a filozófiát és apologetikát tanították, így nem lettem vallásos, de a belső tartáshoz ragaszkodtam. Nem a vallást tagadom, hanem a ceremóniát nem szeretem. Feltételezem, hogy valaki van, nem kell annak személynek lennie, s ha kezdet volt, a vége is elkövetkezik, valószínű, hamarabb hal ki az emberiség, mint a világ. Templomba nem járok.

Dr. Bárczy Pálné: — Jó érzés hinni, hogy van valami, vagy valaki.

— *Miben hiszel? Az erkölcsi tartásban?*

Dr. Bárczy Pál: — Az erkölcsi oktatás fogózkodó a gyerekeknek, míg ki nem alakítja a világnézetét. Ki mondja most, hogy ne lopj, ne hazudj, tiszteld apádat, anyádat! Az osztályfőnöki óra? Bocsnátot kérek. Mit lát a mai gyerek a világból? Apa ügyes, hozott egy szöveget, lopott egy létrát. De a szomszéd már házat vett. Miből? Ki kérdezi, hogy a Balaton mellett, kinek, miből telik kastélyra, az eget megszegényítő flancolásra? Senki se számoltatja el őket. Itt senki nem tartozik senkinek számadással. Vagy mindenki szerencsejátékon nyerte?

— *A belső hited adott erőt?*

Dr. Bárczy Pál: — A fatalizmus. Végtelen folyamat az élet, az enyém meg egy morzsa, más kötelességem nincs, csak a saját lelkiismeretem szerint éljek és cselekedjek. A lelkiismeret lehet néha laza, ők irigylésre méltó emberek, míg más alszik, ők lopnak, s megborotválkoznak anélkül, hogy szembeköpnék magukat. Sajnos, én ilyen hendikeppel indultam. Nem érzem kevésbé elégedettnek vagy boldognak magamat, mint aki házat épített, vagy palotát szerzett.

— *Magának adott erőt a hite?*

Dr. Bárczy Pálné: — Énne hittem, csodálatosan erős a jelleme.

— *Mi a vágyad, Pali bácsi? Amit nagyon szeretnél?*

Dr. Bárczy Pál: — Mint egy öreg számár, úgy múljak el, hogy döglött szamarat ne lássanak! Magam után ne hagyjak se bánatot, se szomorúságot, se semmit. Ez lenne a legszebb. Kérlek szépen, jól tudom, hogy a gyerekeimben, az unokáimban lesz majd egy gesztus, egy színlátás, egy kézmozdulat, és ezekben én már megmaradok.